

Európa a feje tetején

Glied
Viktor

Napjaink migrációs folyamatairól

2015 tavaszán minden eddiginél nagyobb migrációs hullám érte el a balkáni országokat és Magyarországot. A legkülönbözőbb ázsiai és afrikai térségekből, de elsősorban Szíriából, Irakból és Afganisztánból érkező migránsok Törökországon, Görögországon, Macedónián, Szerbián és hazánkon keresztül vándoroltak Nyugat-Európa felé. Az alaptörténet szerint ezen hányattatott sorsú emberek az Iszlám Állam és a Szíriában, valamint Irakban zajló polgárháború elől menekültek milliós számra Törökországba és Libanonba, majd onnan 4-500 ezren indultak tovább Európa irányába, használva az embercsempészek által az elmúlt évtizedekben kiépített, Balkánon keresztül vezető utakat. A kétezres években Európát érő migrációs nyomás – egészen 2014-ig – javarészt a dél-európai térségekben volt érzékelhető, az Afrikából tengeri útvonalon érkező migránsok kapcsán, azonban a Közép-Európában megjelenő migránsáradat kezelése még nagyobb kihívás elé állította a nemzeti és közösségi menekültügyi rendszereket. Hogy mennyire bonyolult ez a folyamat, azt az európai uniós bevándorlási politika zsákutcája és a közösségi döntéshozatal nehézsége is jelzi. Történtek már kezdeményezések a közös uniós migrációs politika megalapozására, de a 2015-ös események bizonyították, hogy a rendszer nem hatékony, és nincs felkészülve több százezres menekülttömeg kezelésére. A közösségi migrációs politika alapelvét sokáig a szolidaritás jellemezte, azonban a 20–21. század fordulóján felgyorsult és felerősödött migrációs nyomás következtében a tagállamok számos esetben hiányolják a közös elköteleződést, a méltányos „teherviselést” és a határellenőrzésre fordított költségek megosztását. Mindez rányomja a bélyegét a szolidaritás eszméjére, és már-már veszélyezteti, illetve erősen feszegeti az Európai Unió egyik alappilléreit, a személyek szabad mozgását.

Az EU-nak már a kétezres évek folyamán olyan közös, előremutató migrációs koncepciót kellett volna kidolgoznia, amely a tagállamok közötti együttműködést erősíti és tompítja a bevándorlás okozta kihívásokat. Szakértők, politikusok azzal érveltek a közös bevándorláspolitikára, hogy a migráció kérdésköre elsősorban nemzetállami kompetencia kell legyen, mivel a bevándorlás földrajzi szempontból egyenletlenül oszlik el Európában, továbbá olyan eltérő társadalmi és gazdasági hatásai vannak, amelyeket nem lehet közösségi politikákkal kezelni. Olyan komplex problémakör ez, amelyben a szociális, gazdasági, valamint biztonsági tényezők mellett szerepet kapnak a hagyományok, a társadalmi együttélés és a diplomácia alapkérdései, a szabályozás tehát maximum a harmadik országokból érkező migránsok belépésének jogi procedúráját érintheti, más szintet nem.

A schengeni egyezmény alapján az Európai Unió területére történő belépéshez minden harmadik országból érkező személynek rendelkeznie kell hivatalos okmányokkal és vízummal (amennyiben más megállapodás nincs érvényben). Mindezek hiányában az illető nem engedhető be a közösség területére, kivéve, ha hivatalosan menekültstátuszért folyamodik (menedékkérő). Az elbírálás és a jogi eljárás a migráns regisztrációjával veszi kezdetét, amelyet az EU azon országában kell kezdeményezni, ahol az illető a közösség területére lépett. Ez a 2014-ben kibontakozó migránshullám kapcsán többségében Görögország volt, azonban a válságban lévő dél-európai állam nem volt képes eleget tenni ennek az előírásnak, így többnyire Magyarországra, Ausztriára és Németországra hárult ez a feladat. A magyar hatóságok a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH) statisztikái szerint augusztus 31-ig 132 ezer főt regisztráltak, de a becslések

alapján ennél jóval többen, 180-200 ezren léphették át az ideiglenes biztonsági határzár (kerítés) szeptemberi megépítéséig a magyar–szerb, a magyar–román és a magyar–horvát határt. A média a kezdettől fogva tudósított az eseményekről, a migránsok beözönléséről és a budapesti eseményekről, így a magyar lakosság valamilyen formában (közvetlenül vagy a televízió keresztül) kapcsolatba került a menekültáradattal. A politika, felismerve a gyors haszonszerzés lehetőségét, ügyesen pozicionálta a migránsválságot, és olyan további értelmezési síkokat hozott be az egyébként is létezők mellé, amelyek nyomán újra fellángolt a bevándorlásról és a terrorizmusról szóló vita. A felkészülés és a probléma hatékony kezelése helyett kommunikációs csata folyt, amely olyannyira hiszterizálta a közéletet mind hazai, mind európai szinten,



hogy az valósággal maga alá gyűrte a racionális kezdeményezéseket és a korrekt párbeszédet.

Ezt azért is ki kell emelnünk, mert a migránsválságnak megnyugtató megoldása nincs. Egyszerűen nem létezik olyan döntés, amely valamilyen szempontból – akár emberiességi, méltányossági, akár politikai vagy diplomáciai oldalról – ne sértene érdekeket és alapjogokat, nemzetközi jogi kérdéseket vagy vallási alaptételeket. Ez egy olyan folyamat, amelyről nem tudjuk, hogy milyen mélységű, melyik fázisában vagyunk, és megoldható-e egyáltalán. Különböző értelmezési síkokkal találkozunk, amelyek a migrációt kiváltó tényezőket összemossák a célországokban lecsapódó biztonsági kockázatokkal, a külpolitikai célokat a belpolitikai küzdelem részévé teszik, a hatékony válaszok helyett pedig újabb és újabb termé-

ketlen vitákat szülnek. Ebben a párhuzamos valóságban csapnak össze a teológiai megközelítések a pragmatikus biztonságpolitikai igényekkel. Egyes megközelítések szerint az iszlám vallás annak a modernizációs folyamatnak a közepén tart, amely ugyanazt az utat járja be, mint a keresztény világ országainak jelentős része a 18–19. században. Ez a folyamat vezetett el a szekularizált állam megteremtéséhez. Kérdés, hogy az muszlim államok is bejárják-e ugyanezt az utat, azaz a modern iszlám megtalálja-e helyét abban a 21. századi nemzetközi rendszerben, amelyben a nyugati felfogás szerint a politika és a vallás (az állam és az egyház) egymástól szétválasztandó. A nyugati világnak támogatnia kell az átmenetet, hatalomra segíteni és ott tartani a mérsékelt iszlamista politikai vezetést, és elvárni, hogy a mérsékelt muszlimok kitaszítsák és megbélyegezzék a radikális fundamentalista tanokat hirdető elemeket.

A migrációs politika hosszú távú hatásait tekintve ezen a ponton vezet át az iszlám és terrorizmus kérdéskörére, a vallási fanatizmus leküzdésére irányuló erőfeszítésekre és a több tízmillió európai muszlim tömbbel kapcsolatos politikai megközelítésekre. A multikulturalizmus elve alapján a kilencvenes évektől a 2010-es évekig az említett átmenet részeként is értelmezhető európai mérsékelt iszlám (euroiszlám) többség megteremtése élvezett prioritást, a Franciaországban vagy az Egyesült Királyságban született és már európai uniós állampolgárokból terroristává váló személyekkel szemben a nyugat-európai politika tehetetlenül áll. Azért is volt ez különösen sokkoló az európai politikusok számára, mert az Európában született, migráns háttérrel rendelkező másod- és harmadgenerációs fiatalok ismerik a nyelvet, a hagyományokat és szokásokat. Ők többségben kettős identitással rendelkeznek, akik szüleik révén megtartották a származási országuk kultúráját

és vallását, a mindennapi életben azonban a többségi társadalom elvárja tőlük, hogy integrálódjanak. Még akkor is, ha őket nagyobb arányban sújtja a munkanélküliség vagy az iskolából történő kimaradás, a lakhatási körülményeik is szegényesebbek, mint a befogadó ország társadalmának átlagáé. Ráadásul a világ, amelybe beleszülettek, már a fogyasztói társadalom „vívmányait” tartja szem előtt, azaz a társadalmi státuszt összeköti a fogyasztással, ez pedig a hagyományos értékek teljes és végleges felmorzsolódáshoz vezet. A nyolcvanas-kilencvenes évek folyamán már bevándorlók által lakott, szegregált városnegyedek jöttek létre nyugat-európai nagyvárosokban, ahol a mindennapi élet ügyeit lehetséges volt az eredeti ország nyelvén intézni, egyúttal „hazai” termékek is kaphatóak voltak. Manapság ezekben a városrészekben élve gyakorlatilag nem szükséges érintkezni a többségi társadalom tagjaival, és e párhuzamos társadalmi struktúrák akár számos szociális funkciót (közösségi iskolák, orvosi és szociális ellátás) is átvehetnek. Ez a képlet eredményezi azt, hogy a migráns háttérű fiatalok a szüleik kultúrájában és vallásában találják meg az identitásukat, a csoportot, amelyhez tartozni érdemes, és amely odafigyel rájuk – saját, párhuzamos társadalmat hoztak létre a többségi társadalmon kívül, de azzal kvázi együtt élve (GLIED 2015).

Jelen körülmények között hatékony nemzetközi szerepvállalás nélkül nem lesz béke Szíriában, Irakban, a Közel-Kelet más országaiban vagy Afrika polgárháború sújtotta térségeiben. Mindenki számára világos azonban, hogy Európából, tanácskozások és tervek tömkelegével ezt a kérdést megoldani nem lehet. A katonai beavatkozások mellett közép- és hosszú távú stratégiák kellenek a gazdasági és társadalmi felzárkóztatás terén, a környezetszennyezés, környezeti szűkösség és klímaváltozás hatásainak csökkentése érdekében, és a mainál hatékonyabb válságkezelési mechanizmusokra van szükség. Amennyiben elfogadjuk azt a meghatározást, hogy jelenleg modern kori népvándorlás zajlik, amelynek okai rendkívül összetettek, akkor egyértelmű, hogy a megoldások is széles kontextusban lesznek értelmezhetőek.

Az ENSZ adatai alapján¹ a nemzetközi migránsok becsült száma a 2010-es évekre elérte a 214-220 millió főt, tehát a Föld népességének mintegy 3 százaléka él szülőhazáján kívül, közülük ma már sokan az Európai Uniót választják lakóhelyüknek. Az EU egésze fontos bevándorlási célállomássá vált az elmúlt évtizedekben, holott a 20. századot megelőző évszázadokban – Franciaország kivételével – mindegyik európai ország kibocsátó és nem befogadó volt. A fordulat a gyarmati rendszer 1950-es évek végétől kezdődött és az 1960-as években végbement felszámolásának következménye. Ekkor indult az Európába irányuló posztkoloniális migráció. Eleinte a dél- és nyugat-európai klasszikus gyarmattartó államok váltak érintetté, az egykori dél-délkelet-ázsiai, afrikai, karibi térségbeli lakosok, akkori kifejezéssel élve a harmadik világ polgárai keresték boldogulásukat az Egyesült Királyságban, Franciaországban, Belgiumban és Hollandiában (ERDEI-TUKA 2011).

A Földön zajló globális migráció mintegy 30 százaléka irányul csupán Nyugat-Európa és Észak-Amerika, azaz a fejlett társadalmi, gazdasági térségek irányába. Az elmúlt két-három évtizedben a fejlődő országok között zajló migráció nagyságrendje is jelentősen és gyorsan növekedett, amihez többek között a kétpólusú világ megszűnése, a megindult gyors fejlődés, új piacok megteremtése és a közlekedés forradalma is hozzájárult.

A második világháború végét követő három évtized gazdasági konjunktúrájának köszönhetően korábban nem tapasztalt mennyiségű bevándorló érkezett a nyugat-európai országokba. Az 1973-as olajárrobbanás utáni időszakról kezdve azonban a bevándorláspolitikát fokozatosan szigorított Nyugaton, igaz, tagállamonként eltérő mértékben és ütemben. A kilencvenes években a fejlődő világ és Kelet-Európa irányából érkező migrációs hullámok, 2001-ben az Egyesült Államokat ért terrortámadás és az Európai Unió 2004-es keleti bővítésének következtében újabb szigorítási folyamat vette kezdetét, amelyre a 2008-ban kezdődött pénzügyi és gazdasági válság ugyancsak ráerősített. Az

¹ *Trends in International Migrant Stock. The 2008 Revision.* United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2009. 11. o. http://www.un.org/esa/population/publications/migration/UN_MigStock_2008.pdf. (Letöltés: 2016. január 19.) Adatok online: <http://esa.un.org/migration/>. (Megtekintés: 2016. január 19.)

újabb és újabb kihívások azonban folyamatosan átírják a prioritásokat, a néhány éve Kelet felé nyitó nyugat-európai munkaerőpiacok szabályozott működtetésére irányuló erőfeszítések, az irányított bevándorlás kialakítására tett lépések ugyanis némiképp háttérbe szorultak az arab tavasz eseményei és a Közel-Keleten és Észak-Afrikában folyó polgárháborúk nyomán elindult menekültáradat következtében. A nyolcvanas évek végéig is még természetes „falnak” számító földrajzi-domborzati akadályok, hegyek, hágók, folyók vagy maga a Földközi-tenger a kilencvenes évekre már nem okoztak megoldhatatlan problémát, amit elsősorban az illegális utakon Európába eljutni vágyók használnak ki.

Az 1950-es évek robbanásszerű gazdasági fellendülésének és Európa munkaerőhiányának köszönhetően megindult – kezdetben rotációs alapon – a vendégmunkások áradata, a munkaerőexportot jelentő migráció Nyugat-Európa irányába. Az első hullámok Észak-Afrika, a Közel-Kelet, Suriname és Dél-Ázsia (India, Pakisztán) térségéből Franciaország, az Egyesült Királyság, a Benelux-államok, majd később, egyéb okokból kifolyólag a Német Szövetségi Köztársaság (NSZK), Ausztria, a hetvenes évek végétől pedig Olaszország, Spanyolország és Portugália felé. A volt gyarmattartók mellett újabb európai államok kapcsolódtak be a nemzetközi vándorlási folyamatokba, váltak kibocsátó vagy célországgá. Egyesek, mint az NSZK, Ausztria és a skandináv államok a munkaerőhiány leküzdésére kötöttek bilaterális egyezményeket, így váltak célországgá. E határozott idejű szerződések lejáratát követően a külföldi munkavállaló hazatérhetett, helyét pedig másvalaki vehette át. Mindezt felborította az említett 1973-as első olajválság, amely után az Európai Gazdasági Közösség (EGK) országai fokozatosan korlátozni kezdték a bevándorlást. Az „ideiglenes” jelleggel érkező vendégmunkások viszont tartós letelepedéssel válaszoltak a szigorodó nyugat-európai szabályozásra, majd a családegyesítés intézményére támaszkodva otthon maradt családtagjaikat is maguk után vitték, így végleges leteleplőkké váltak. Gyermekük, unokáik már Nyugat-Európában születtek és jogilag teljes értékű állampolgárokká váltak.

Az 1973-as olajválság és 1988 közötti időszakot a *családegyesítés* jellemezte. A ciklikusan jelentkező gazdasági lassulás vagy visszaesés hatására a munkanélküliség a befogadó társadalomban is újra megjelent, így a főként ipari és szolgáltató szektorban dolgozó bevándorlók immáron konkurenciát jelentettek az „öslakosok” számára. A bevándorlók egyre nagyobb létszáma növekvő társadalmi feszültségeket eredményezett, amelyek a kulturális konfliktusokban nyilvánultak meg leglátványosabban, azonban a munkahelyekért folytatott verseny, a nyelvi megértésből származó súrlódások, valamint a szociális ellátórendszer megterheltsége még erősebben élte a konfliktusokat. Felerősödött az idegengyűlölet, a rasszizmus, megjelent a szélsőséges, nacionalista pártok második hulláma, amely a bevándorlást és a bevándorlókat tekintette a legfőbb problémának. A városok peremkerületeiben hatalmas bevándorló közösségek alakultak ki, akik hozták magukkal nyelvüket, szokásaikat, hagyományait, és immáron tudatosan kerülték az asszimiláció nyújtotta lehetőségeket (ZOLBERG 2001, 49. o.).

A kilencvenes évek új kihívásokat hoztak a nyugat-európai országok számára. Míg a volt szocialista országok elsősorban tranzitországgként, semmint célországgként funkcionáltak a migránsok számára, és egyfajta ugródeszkát képeztek a Nyugat felé, addig a centrum országaiban egyre nagyobb problémát okozott a millióra duzzadt bevándorló közösségekre irányuló politikák kialakítása és a különböző szakpolitikák összehangolása. A döntéshozók ekkor még úgy tekintettek a bevándorlókra, mint akik nyitottak az integrációra, alkotó részei a befogadó társadalomnak. Ez javarészt így is volt, sok bevándorló ekkorra már teljes mértékben asszimilálódott a helyi társadalmakba, már a befogadó országban született, tökéletesen ismerte a nyelvet, beházasodott nyugat-európai családokba, és eltávolodott szülei, nagyszülei kultúrájától. A másod- és harmadgenerációs bevándorló családok gyermekei közül azonban sokan újra felfedezték szüleik hagyományát, felelevenítették vallási szokásaikat, egyre gyakrabban látogattak „haza” a Közel-Keleten, Törökországban vagy Afrikában lakó rokonaikhoz. A gazdasági válságok hatására egész városnegyedek gettósodtak Európa-szerte, ez pedig nagymértékben a bevándorlók lakta városrészeket érintette.

Végül az illegális bevándorlás megerősödésében nagy szerepe volt az egyre szigorodó nyugat-európai bevándorláspolitikának.

tikáknak és a schengeni övezet bevezetésének, hiszen a beutazáshoz engedéllyel nem rendelkezőket kevésbé tartotta vissza attól, hogy ezekbe az országokba akarjanak migrálni. Csupán más, tiltott eszközöket használva igyekeztek eljutni Nyugat- és Dél-Európába. A legjelentősebb embercsempész-útvonalak Afrikából, Kelet-Európából, a Balkánról, valamint Ázsiából indulnak ki. Az emberkereskedelmi útvonalak között viszont akadtak közép-európai kiindulópontok is, különösen a délszláv háborút követően a volt Jugoszlávia területéről és Albániából, illetve manapság Macedóniából és Koszovóból.

Az Eurostat 2014-es adatai alapján az EU-28-ak közel 510 millió lakosságának mintegy 4,1 százaléka harmadik országbeli állampolgár, ami 20,4 millió fős népességet jelent. Emellett 13,7 millió EU-s állampolgár nem a hazájában, hanem másik uniós országban lakik huzamosabb ideje, azaz legalább 12 hónapot meghaladóan. A legtöbb külföldi, beleértve az uniós állampolgárokat is, Németországban (7,7 millió), Spanyolországban (5,1 millió), az Egyesült Királyságban (4,9 millió), Olaszországban (4,4 millió) és Franciaországban (4,1 millió) él. A fenti öt ország az EU-ban élő bevándorlók 77 százalékát fogadja be, miközben szintén ez az öt állam osztozik az unió népességének 63 százalékán. Amennyiben a külföldön születettek megoszlását vizsgáljuk, akkor elmondhatjuk, hogy a legtöbb tagországban magasabb a harmadik országbeli migránsok aránya, mint a más EU-s országból érkezett bevándorlóké, ez alól csupán Magyarország, Írország, Ciprus, Szlovákia és Luxemburg képez kivételt.² Összességében közel 51 millió olyan személy él az Unió területén, aki más országban született, mint a jelenlegi lakóhelye. Ebből 33,5 millióan származnak harmadik világbeli országból, 17,3 millióan pedig az EU valamely más tagállamából.³ Ezen felül, ha azt vizsgáljuk, mely EU-n kívüli országokból érkeztek legnagyobb számban az új hazát keresők, akkor láthatjuk, hogy Törökországból 2,3 millió, Marokkóból 1,9 millió, Albániából 1 millió, Kínából 750 ezer, Algériából pedig közel 600 ezer migráns él az unió területén⁴ (DESIDERIO–WEINAR 2014).

1999 óta a bevándorláspolitikák középpontjában a gazdasági és demográfiai megfontolások állnak. Az unió népességnövekedésének közel négyötödét a nettó migráció teszi ki, ám a bevándorlás földrajzi szempontból rendkívül egyenetlen. Amíg például az Egyesült Királyság, Franciaország, Németország, Dánia, Spanyolország, Olaszország és Írország rengeteg bevándorlót fogad, addig Lengyelországban, Magyarországon, Romániában és a balti államokban negatív a migrációs mérleg. Franciaország, Dánia és Svédország bevándorlásának több mint felét a család egyesítés teszi ki. Az európai társadalmak nagy része előregedőben van és fogy, ami egyrészt a nyugdíjrendszerek radikális újragondolását, másrészt a bevándorlókhoz való viszony újabb megközelítését vonja maga után. A nyugat-európai jóléti államok erős szociális rendszerei a visszajukra sülték el a korábbi átgondolatlan munkaerő-beszerzési bevándorláspolitikák következtében (ZOLBERG 2001, 45. o.). A gazdasági és társadalmi feszültségek és világpolitikai változások fokozatos szigorításokhoz, a bevándorlókhoz kapcsolatos szabályozás szigorodásához vezettek. Míg korábban a *multikulturalizmus* általánosan elfogadott és politikailag mérvadó minta volt a fogadó és bevándorló társadalom együttélésének leírásához, addig a kétezres évek végétől erősödtek azok a megállapítások, miszerint ez az együttélési forma megbukott. 2011-ben Angela Merkel német kancellár és David Cameron brit miniszterelnök is annak a meggyőződésének adott hangot, miszerint az egymás értékeinek, hagyományainak, vallásának tiszteletben tartására épülő multikulturalizmus elve nem volt képes megteremteni egy „demokrácia-központú” közös identitást, és hozzájárult a szegregált közösségek kialakulásához, amelyek a bűnözés és a szélsőséges, deviáns viselkedési formák melegágyai. A társadalmi együttéléstől szóló vita a 2004-es madridi merénylettel, a 2005-ös franciaországi zavargásokkal, a londoni terrortámadással és a 2011-es angliai zavargásokkal párhuzamosan élesedett ki. Bár a politikai korrektség jegyében vezető politikusok ezt nyíltan

² http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics.

³ http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/infographics/immigration/migration-in-eu-infographic_en.pdf.

⁴ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-11-024/EN/KS-SF-11-024-EN.PDF és http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-12-031/EN/KS-SF-12-031-EN.PDF.

nem mondták ki, de a „békés egymás mellett élés” elméletének válsága arra vezethető vissza, hogy az 1990-es években megnőtt a nyugat-európai bevándorlók és bevándorló háttérrel rendelkező állampolgárok száma, és jelentős részük iszlám vallású volt. Az ezekben a bevándorló közösségekben élő elszigetelt kultúrájú, munkanélküli, talajt vesztett fiatalok körében egyre szélesebb körben terjedt az európai-keresztény kultúra (és valljuk be, a fogyasztói társadalom) elutasitottsága és az olyan radikális eszmék terjedése, amelyek komoly biztonsági kockázatokat rejtenek magukban. A multikulturalizmus tehát egybehangzó vélemények szerint megbukott, más integrációs-politikai szervező elv azonban nem került kidolgozásra és elfogadásra. Ez pedig tovább mélyíti azt a társadalmi válságot, amely gazdasági recesszió esetén komoly társadalmi és politikai konfliktusokban ölt(het) testet.

Elsősorban az állandó terrorfenyegetettség érzése miatt a kétezres évektől kezdődően felerősödött és egyre kiélezettebbé vált az együttélés mikéntjéről és képességéről szóló diskurzus. A téma állandó és szerteágazó vitára ad lehetőséget, amelyet a politika erőteljesen befolyásol. Gondoljunk a Dániában 2005-ben, Franciaországban 2004-ben, majd 2009-ben újból kirobbant fejkendővitára, Nicolas Sarkozy elnök populista, iszlamofób megnyilvánulásaira, a radikális, uszító hangnemű iszlám hitszónokok kiutasításának, bebörtönzésének kérdésére, az európai jogrend felett álló iszlám jog, a sáría bevezetésének követelésére, a mecsetépítések leállítását követelő hangokra vagy a Mohamed-karikatúrák kapcsán 2005–2006-ban induló tüntetéshullámra. Csak néhányat említettem azokból a jelenségekből, amelyek a mögött a fontos kérdés mögött húzódnak, hogy képes-e egy demokratikus értékközösség a maga eszközeivel harcolni a szélsőséges vallási meggyőződéssel szemben. Úgy tűnik, a viták inkább kiélezik, mint tompítják az ellentéteket, a toleranciába, a szabadságba vagy az oktatásba vetett európai hitet vallók pedig mintha nem vennének tudomást a probléma súlyáról, vagy ha igen, megoldási stratégiák hiányában tétlenül szemlélik a folyamatokat. Németországban, Franciaországban és az Egyesült Királyságban ugrásszerűen növekszik a bevándorlást akár teljes mértékben korlátozni kívánók aránya, de a toleranciájáról híres holland, dán és svéd társadalomban is egyre hangsúlyosabban megjelenik az idegenellenesség. Érzelve a befogadó társadalomban és pártpreferenciákban történt változásokat, a kormányon lévő pártok politikusainak retorikája is keményebb lett a bevándorlással és a migránsok beilleszkedésével kapcsolatban, így kovácsolva politikai tőkét a vita kiéleződéséből, és ideig-óráig kifogva a szelet a szélsőséges erők vitorlájából. Ennek következtében beszélhetünk a pártrendszer egészének jobbra tolódásáról, amely azonban felveti azt is, hogy a releváns európai pártok pragmatikusan, a politikai haszonszerzés logikája alapján reagálnak a társadalmi elvárásokra. Ezzel azt állítom, hogy a jobbra tolódás természetes reakció a növekvő bevándorlást aggodva figyelő, az integrációs hajlandóságot elutasító, más børszínű és vallású emberekkel szembeni ellenérzéseket tápláló többségi lakosság részéről. Hogy ez mennyiben találkozik a globalizáció- és EU-ellenes vagy a nemzeti szuverenitást és függetlenséget, illetve zsidó-keresztény hagyományokat védő, akár a bevándorlás és integráció kapcsán radikális megoldást sürgető politikai erők támogatásával, az a jövő kérdése.

Összefoglalva a következő konfliktusgócok körül alakultak ki eltérő intenzitású feszültségek a bevándorlás kapcsán:

- együttélésből fakadó feszültségek (nyelvhasználat, közbiztonság, hagyományok eltérése, társadalmi kapcsolatok);
- kormányzati asszimilációs politika (oktatás, nyelvhasználat stb.);
- negatív/pozitív diszkrimináció (elsősorban a foglalkoztatás terén);
- rendészeti-rendőri kérdések (muszlim nők igazoltatása), túlzottan erőszakos rendőri fellépés;
- utcai zavargások, rendzavarás;
- mecsetépítések;
- fejkendőviselés, ruházatban megjelenő különbségek és mindezek tiltása.

A radikális/shélsőséges pártok támogatói közül és egyre inkább a többségi társadalomban is sokan gondolják, hogy a bajokért az elmúlt évtizedek multikulturális politikája a felelős. Az iszlám bevándorlókkal szembeni túlzott tolerancia

és különösen az emberi jogokkal lényegileg ellentétes kulturális és vallási hagyományok társadalmi elismerése vezetett az európai muszlim közösségek radikalizálódásához (POGONYI 2011). A gazdasági válságok, a csökkenő szociális kiadások és az iszlám vallással szembeni fenntartások már a kilencvenes években kikezdték a kulturális sokszínűség békés egymás mellett élésének paradigmáját. Először a szélsőséges pártok, majd a mérsékelt jobb- és baloldali pártok is elismerték, hogy a multikulturális konszenzusnak vége. A nagy iszlám bevándorló tömbökkel szembesülő kormányzatok háromféleképpen próbálják meg kezelni a helyzetet. Egyrészt előtérbe helyezik a nemzeti eszmét, és a nemzeti nyelv elsajátítását követelik meg, másrészt tiltásokat vezetnek be, amelyek érintik a szélsőséges vallási szervezetek működését, a mecsetépítéseket és a sáría, valamint vallási szimbólumok használatát. Ide tartozik a rendőrség és a titkosszolgálatok hatékonyságának növelése, a hangsúly áthelyezése a megtorlásról a megelőzésre. Harmadrészt erősítik azt a klasszikus liberális felfogást, amely legalább a politikai kommunikáció szintjén az asszimiláció helyett az integrációt és az interkulturális együttélést hirdeti, ugyanakkor megköveteli az integrációnak azt a fokát, amely a munkaerőpiacon jobb állást, általában pedig jobb életszínvonalat eredményezhet. Ez a három törekvés – párban a fokozatosan szigorodó bevándorláspolitikával és szelektív migrációs rátával – jelentheti a migrációs-integrációs politika jövőjét.

Felhasznált irodalom

- CSERESNYÉS Ferenc 2005. *Migráció az ezredfordulón*. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- DESIDERIO, Maria Vincenza – WEINAR, Agnieszka 2014. *Supporting Immigrant Integration in Europe? Developing the Governance for Diaspora Engagement*. Migration Policy Institute Europe, Brussels.
- ERDEI Nikolett – TUKA Ágnes 2011. Az Európai Unió migrációs politikája napjainkban. In: TARRÓSY–GLIED–KESERŰ 2011, 243–257. o.
- GLIED Viktor 2015. Behódolás? Európai szélsőséges pártok és a bevándorlás – helyzetkép. In: Tuka Ágnes (szerk.): *Változó Európa? Kérdések, kétségek, válaszok*. Publikon Kiadó, Pécs.
- KESERŰ Dávid – GLIED Viktor 2014. Migrációs tendenciák, kihívások és az erre adott szakpolitikai válaszok az Európai Unióban. In: Tarrósy István – Glied Viktor – Vörös Zoltán (szerk.): *Migrációs tendenciák napjainkban*. Publikon Kiadó, Pécs.
- KOLLER Inez Zsófia 2011. Az európai migráció története a második világháborút követően. In: TARRÓSY–GLIED–KESERŰ 2011, 227–242. o.
- MOHAY Ágoston 2011. A nemzetközi népességmozgás jogi szabályozásának lehetőségei. A legális migráció Európai Unió szabályozásának példája. In: TARRÓSY–GLIED–KESERŰ 2011, 207–226. o.
- POGONYI Szabolcs 2011. Multikulturalizmus, emberi jogok, integráció. *Fundamentum*, XV. évf. 1. sz. 5–14. o.
- PÓCZIK Szilveszter – DUNAVÖLGYI Szilveszter 2008. *Nemzetközi migráció – nemzetközi kockázatok*. HVG-ORAC, Budapest.
- TARRÓSY István – GLIED Viktor – KESERŰ Dávid: Új népvándorlás. *Migráció a 21. században Afrika és Európa között*. Publikon Kiadó, Pécs. Web: http://ittvagyunk.eu/application/essay/127_1.pdf. (Letöltés: 2016. január 19.)
- ZOLBERG, Aristide 2001. Újabb hullámok: migrációelmélet egy változó világban. In: *A migráció szociológiája*. Szociális és Családügyi Minisztérium, Budapest.

Glied Viktor politológus-történész. 2007 óta dolgozik oktatóként a PTE Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszékén. Kutatási területei: migráció, ökolitika, fejlesztéspolitika, civil szervezetek. Több mint ötven publikáció (cikk, tanulmány, könyv és könyvfejezet), mintegy száz előadás és tíz szerkesztett kötet fűződik a nevéhez. Számos kutatás résztvevője és vezetője, az ENSZ-díjas *Immigropoly* elnevezésű migrációs ismeretterjesztő játék egyik kifejlesztője.

